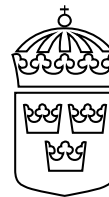

Regeringens proposition 2017/18:92

Förstärkt följerätt

Prop.
2017/18:92

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 8 februari 2018

Stefan Löfven

Morgan Johansson
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

När ett exemplar av ett originalkonstverk säljs vidare efter den första överlåtelsen, har upphovsmannen i vissa fall rätt till särskild ersättning (följerätt). Syftet med följerätten är att stärka bild- och formkonstnärernas ställning och att ge dem rätt till en del av det ekonomiska utbyte som handeln med deras verk skapar.

En upphovsrättsorganisation ansvarar för att samla in och vidarefördela följerättsersättningen till uphovsmännen. För att organisationen ska kunna kontrollera vilka konsthandlare och auktionsföretag som är ersättningskyldiga, finns en skyldighet att redovisa ersättningsgrundande försäljningar när organisationen begär det. Redovisningsskyldigheten fullgörs emellertid bara i begränsad utsträckning, vilket leder till att organisationen har svårt att samla in den följerättsersättning som konstnärerna har rätt till. Konstnärerna går därigenom miste om betydande inkomster som de enligt lag har rätt till.

I propositionen föreslår regeringen att bestämmelserna om redovisningsskyldighet ska ändras så att upphovsrättsorganisationen får bättre möjligheter att kontrollera vilka ersättningsgrundande försäljningar som har skett. Organisationen får då också bättre förutsättningar att samla in följerättsersättningen. Detta väntas bidra till att konstnärernas inkomster ökar.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2018.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk	4
3	Ärendet och dess beredning	6
4	Förstärkt följerätt	7
5	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	18
6	Konsekvenser	19
7	Författningskommentar	22
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Frågor om följerätt och om museernas kopiering (SOU 2014:36)	25
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	29
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna (betänkandet)	34
Bilaga 4	Lagförslagen i promemorian med utkast till lagrådsremiss	35
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna (promemoria med utkast till lagrådsremiss)	37
Bilaga 6	Lagrådsremissens lagförslag	38
Bilaga 7	Lagrådets yttrande	40
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 februari 2018	41

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2017/18:92

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att 26 p § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 26 q §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 p §¹

Endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen ska kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningskyldig ska på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vid-

Endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området har rätt att kräva in *följerättsersättning*.

Den som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare ska senast den 1 april till organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som har gjorts under det närmast föregående kalenderåret. För varje försäljning ska uppgifter lämnas om upphovsmannen, verket, försäljningspriset och datum för försäljningen. Om inga ersättningsgrundande försäljningar har gjorts, ska detta redovisas.

Den som är ersättningskyldig ska betala ersättningen när organisationen kräver in den. Om det inte har framställts något krav be-

¹ Senaste lydelse 2016:979.

tagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

träffande en ersättningsgrundande försäljning, ska den ersättnings-skyldige betala ersättningen till organisationen senast den 1 maj året efter försäljningen.

Prop. 2017/18:92

En fordran på följerättsersättning preskriberas tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen gjordes, om inte organisationen dessförinnan krävt den ersättningsskyldige på ersättningen eller uppmärksammat denne på att fordran har förfallit till betalning.

26 q §

Organisationen ska betala följerättsersättningen till den ersättningsberättigade efter avdrag för de omkostnader som organisationen har haft.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter det att den uppkom, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.
  2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om försäljningar som skett före år 2018.

3 Ärendet och dess beredning

När ett exemplar av ett originalkonstverk säljs vidare efter den första överlåtelsen, har upphovsmannen i vissa fall rätt till särskild ersättning (följerätt). Med originalkonstverk avses i första hand konstverk utförda av konstnären själv, men även verk som framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med dennes tillstånd räknas till originalkonstverk. Det kan t.ex. vara fråga om målningar, collage, teckningar, grafik, litografier, skulpturer, keramiska föremål, glasföremål och fotografier. Syftet med följerrätten är att stärka bild- och formkonstnärernas ställning och ge dem rätt till en del av det ekonomiska utbyte som handeln med deras verk skapar.

Bestämmelser om följerrätt infördes i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) år 1996. Bestämmelserna ändrades i samband med genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt), det s.k. följerrättsdirektivet.

I samband med att riksdagen antog regeringens lagförslag uttalade riksdagen i ett tillkännagivande att regeringen borde bredda den inom Justitiedepartementet planerade översynen av upphovsrättslagen med vissa frågor. En av dessa var konkurrenssituationen i konstbranschen. Vidare tillkännagavs att frågor om information om vidareförsäljningen av konst, kontrollen av denna information och vilka sanktioner som bör finnas vid bristande redovisning borde beaktas. Detsamma gällde frågan om avvägningen mellan en effektiv hantering av systemet och syftet att stärka bildkonstnärernas ställning (prop. 2006/07:79, bet. 2006/07:NU13, rskr. 2006/07:195).

Regeringen utsåg i maj 2013 en särskild utredare som fick i uppdrag att ta ställning till bl.a. vissa frågor om följerrätt (dir. 2013:63). Utredaren skulle ta ställning till om det bör införas en utvidgad skyldighet för den som ska betala följerrättsersättning att redovisa försäljning av konstverk och om det bör införas nya kontroll- och sanktionsmöjligheter för att säkerställa betalning av följerrättsersättning. Utredaren skulle också analysera om nuvarande bestämmelser om följerrätt påverkar konkurrensen på konstmarknaden och ta ställning till om följerrättsersättningen bör beräknas eller betalas på annat sätt än i dag. Därutöver hade utredaren bl.a. i uppdrag att överväga om den inskränkning i upphovsrätten, som gör det möjligt för arkiv och bibliotek att framställa och sprida exemplar av verk för vissa särskilda ändamål, borde utvidgas till att även innefatta andra institutioner.

Utredningen, som antog namnet Följerrättsutredningen, överlämnade i april 2014 betänkandet *Frågor om följerrätt och om museernas kopiering* (SOU 2014:36). En sammanfattning av betänkandet och utredningens lagförslag finns i *bilaga 1* respektive *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2014/04010/L3).

Under den fortsatta beredningen av betänkandet har det uppmärksamats att det är motiverat att göra ytterligare en ändring i upphovsrättslagen, utöver utredningens förslag. Det har därför i Regerings-

kansliet upprättats en promemoria med utkast till lagrådsremiss. Lagförslagen i den promemorian finns i *bilaga 4*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. Promemorian, och remissyttrandena över den, finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2017/07434/L3). Dessutom har synpunkter hämtats in från Bildupphovsrätt i Sverige och Sveriges Konst- och Antikhandlareförening på förslaget att det i lagen ska anges att vissa uppgifter ska lämnas för varje försäljning (26 § andra stycket upphovsrättslagen). De synpunkter som lämnats finns också tillgängliga i Justitiedepartementet.

I det följande behandlas de förslag och bedömningar i utredningens betänkande som rör följerrätt. Övriga förslag från utredningen har ett sådant samband med den pågående översynen av upphovsrätten på EU-nivå och det direktivförslag som för närvarande förhandlas att ställning bör tas till de frågorna när förhandlingarna slutförts. Hur regleringen av vissa kulturarvsinstitutioners förfoganden över upphovsrättsligt skyddade verk ska utformas bör alltså bestämmas i samband med att direktivet genomförs i svensk rätt.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 7 december 2017 att inhämta Lagrådets yttrande över det lagförslag som finns i *bilaga 6*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 7*. Lagrådet lämnar förslaget utan erinran. I förhållande till lagrådsremissens lagförslag görs vissa redaktionella och språkliga ändringar, bl.a. införs i förtydligande syfte en övergångsbestämmelse.

4 Förstärkt följerrätt

Regeringens förslag: Den skyldighet som finns i dag att redovisa försäljningar på konstmarknaden utvidgas på så sätt att den inte längre knyts till skyldigheten att betala följerrättsersättning. I stället ska alla som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare lämna redovisning till upphovsrättsorganisationen och det ska göras utan att organisationen begär det.

Redovisningen ska lämnas senast den 1 april varje år och omfatta all den ersättningsgrundande försäljning som förekommit närmast föregående kalenderår. Om någon ersättningsgrundande försäljning inte har gjorts, ska detta i stället redovisas.

Den ersättningskyldige ska betala ersättningen när organisationen kräver in den. Om det inte framställts något krav beträffande en ersättningsgrundande försäljning, ska den ersättningskyldige betala ersättningen till organisationen senast den 1 maj året efter försäljningen. Dröjsmålsränta ska därmed betalas senast från den 1 maj, om den ersättningskyldige inte betalat föregående års följerrättsersättning då.

Den befintliga preskriptionsbestämmelsen gentemot den ersättningskyldige ska anpassas så att den täcker in också den bestämda förfallodagen 1 maj året efter försäljningen. En fordran på följerrättsersättning ska preskriberas tre år efter utgången av det kalenderår då

försäljningen ägde rum, om inte organisationen dessförinnan framställt krav till den ersättningsskyldige på ersättning eller uppmärksammat denne på att fordran har förfallit till betalning.

Regeringens bedömning: Utredningens förslag i övrigt bör inte genomföras.

Regeringen delar utredningens bedömning att redovisningsskyldigheten inte bör straffsanktioneras.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock inte någon bestämmelse som anger när följerättsersättning ska betalas eller någon anpassning av preskriptionsbestämmelsen. Utredningen föreslår däremot att upphovsrättsorganisationen ska ha en särskild rätt att på begäran få tillgång till underlag för redovisningen. Vidare föreslås en uttrycklig begränsning av hur länge organisationen får kräva redovisning. Utredningen föreslår dessutom att den nedre beloppsgränsen för betalning av följerättsersättning ska höjas från en tjugondel av ett prisbasbelopp till en tiondel.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrar sig över förslaget att utvidga redovisningsskyldigheten tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det. Bland dessa remissinstanser finns *Bildleverantörernas förening (BLF)*, *Bildupphovsrätt i Sverige (Bildupphovsrätt)*, *Copyswede*, *Konstnärernas Riksorganisation (KRO)*, *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)*, *Konstnärsnämnden*, *Svenska föreningen för immaterialrätt (SFIR)*, *Svenska Konstnärsförbundet*, *Sveriges Auktionsföretags Förening (Auktionsföretagsföreningen)*, *Sveriges Konsthantverkare & Industriformgivare (KIF)* och *Sveriges Konst- och Antikhandlareförening (SKAF)*. Bildupphovsrätt och BLF anför att för att de ändringar som utredningen föreslår ska ge verkan, måste redovisning lämnas, oavsett om det har skett någon försäljning som ger rätt till betalning eller inte. SKAF framhåller att det är av vikt att uppgifter om att det inte förekommit någon ersättningsgrundande försäljning kan lämnas på ett summariskt och enkelt sätt.

SKAF, *Auktionsföretagsföreningen* och *Bukowskis auktioner AB* tillstyrker förslaget att höja den nedre beloppsgränsen. *Regelrådet* påpekar att utredningen redovisar förenklade beräkningar som inte riktigt tar hänsyn till den komplexitet som förslaget återspeglar. Av de övriga remissinstanser som uttalar sig i frågan avstyrker samtliga en höjning av beloppsgränsen.

Förslagen och bedömningarna i promemorian med utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig över promemorian tillstyrker eller har ingen invändning mot förslagen. Bland dessa remissinstanser finns *Svea hovrätt (Patent- och marknadsöverdomstolen)*, *Stockholms tingsrätt (Patent- och marknadsdomstolen)*, *Statens Kulturråd*, *Konstnärsnämnden*, *Sveriges advokatsamfund* och *Bildupphovsrätt*. Med undantag för *SKAF* och *Auktionsföretagsföreningen* delar remissinstanserna också bedömningarna eller har inget att invända mot dem. *SKAF* och *Auktionsföretagsföreningen* anser dock att beloppsgränsen bör höjas i varje fall på det sätt som utredningen före-

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Redovisningsskyldigheten bör utvidgas

Följerätten infördes i upphovsrättslagen för att upphovsmän till konstverk skulle ges rätt till en del av det ekonomiska utbyte som handeln med deras verk skapar i senare led. De har normalt inte samma möjlighet som andra upphovsmän att sälja stora volymer av sina verk. Följerätten bidrar till en ekonomisk jämvikt mellan upphovsmän till konstverk respektive andra upphovsmän, t.ex. författare och kompositörer, vilka får ersättning för senare utnyttjanden av deras verk.

Upphovsmannen får inte själv kräva in följerättsersättningen, utan det ska göras av en upphovsrättsorganisation som företräder ett flertal upphovsmän. I praktiken är det i dag en enda organisation som ansvarar för att samla in och vidarefördela följerättsersättningen till upphovsmännen. Den som är skyldig att betala följerättsersättning ska på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren (26 p § andra stycket upphovsrättslagen).

Av de företag som är verksamma på konstmarknaden står endast några få – främst de större auktionshusen – för större delen av den följerättsersättning som betalas in. Dessa lämnar normalt självmant redovisning till upphovsrättsorganisationen. På andra delar av konstmarknaden finns emellertid inte motsvarande rutiner och samarbete. Där är det i regel upphovsrättsorganisationen som behöver ta initiativ för att redovisning ska komma till stånd.

Vid utebliven redovisning har organisationen möjlighet att begära handräckning hos Kronofogdemyndigheten eller framställa yrkande om vitesföreläggande i domstol för att få tillgång till redovisning. Under de senaste åren har dessa möjligheter dock inte utnyttjats alls. En av anledningarna till det är att redovisningsskyldigheten är knuten till skyldigheten att betala följerättsersättning. Enkelt uttryckt är det bara den som är ersättningsskyldig som är redovisningsskyldig. Utan redovisning har organisationen emellertid normalt inte någon kännedom om att en försäljning har skett. Organisationens kan därmed inte visa att den har en fordran. Om organisationen inte kan visa att den har en fordran, har det svårt att nå framgång med en begäran om handräckning eller ett yrkande om vitesföreläggande för att få redovisning.

Regeringen anser att det är otillfredsställande att upphovsmän går miste om den följerättsersättning som de har rätt till. Det är därför angeläget att upphovsrättsorganisationen får bättre förutsättningar för att få kännedom om vilka som är ersättningsskyldiga. Med en sådan kännedom kan organisationen på ett mer effektivt sätt säkerställa att följerättsersättningen betalas. Som utredningen anger bör förutsättningarna för redovisningsskyldigheten därför ändras. Det bör alltså inte vara enbart den som är ersättningsskyldig som är redovisningsskyldig. Utgångspunkten bör i stället vara att upphovsrättsorganisationen har rätt att få redovisning av hela den krets som i och för sig kan vara skyldig att betala följerättsersättning, dvs. alla säljare, förmedlare och köpare som är yrkesmässigt

verksamma på konstmarknaden. Utgångspunkten bör dessutom vara att den som är skyldig att redovisa ska göra det självant. Ansvaret för att agera bör alltså inte ligga på organisationen utan på den som är redovisningsskyldig. Vad som sålunda i praktiken redan tillämpas av de större auktionsföretagen bör gälla för alla som yrkesmässigt säljer, förmedlar eller köper konstverk.

Bildupphovsrätt är den organisation som i dag ansvarar för att samla in och fördela följerättsersättningen till upphovsmännen. Bildupphovsrätt avser att skapa en hemsida där de som är redovisningsskyldiga lätt kan lämna uppgifter om sina försäljningar, antingen löpande eller samlat. De uppgifter som ska redovisas finns rimligen redan i den bokföring som de berörda på konstmarknaden är skyldiga att ha i egenskap av näringsidkare.

Sammanfattningsvis ansluter sig regeringen till utredningen och föreslår att redovisningsskyldigheten ska utvidgas på så sätt att alla säljare, förmedlare och köpare som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden ska redovisa de försäljningar som de deltagit i och som medför en skyldighet för dem att betala följerättsersättning. Redovisningen ska göras utan att upphovsrättsorganisationen begär det.

Svea hovrätt (Patent- och marknadsöverdomstolen) anser att det uttryckligen bör framgå av den föreslagna bestämmelsen vilka uppgifter som ska omfattas av redovisningsskyldigheten. Att redovisningsskyldigheten nu förtydligas innebär i och för sig inte någon ändring i förhållande till vad som hittills gällt i fråga om vilka uppgifter som bör anges i en redovisning. Samtidigt kan det – som domstolen anger – finnas ett värde i att det framgår av lagen vilka uppgifter som krävs. För att kunna bedöma frågan om följerättsersättning behöver organisationen i princip alltid uppgift om upphovsmannen, verket, försäljningspriset och datum för försäljningen. Regeringen föreslår därför en uttrycklig bestämmelse om att dessa uppgifter ska redovisas. Vilka närmare uppgifter som ska lämnas om upphovsmannen och verket kan i viss mån variera, t.ex. beroende på hur känd upphovsmannen är eller hur vanligt förekommande verket är.

Organisationen bör få redovisning en gång per år

Konsthandlare och auktionsföretag måste veta vid vilken tidpunkt som de senast ska redovisa. En fast redovisningstidpunkt underlättar också för upphovsrättsorganisationen att identifiera vilka som har redovisat och vilka som inte har det. Det bör därför anges i lagen när redovisning senast ska ske. För att regleringen ska vara enkel och inte bli betungande, bör redovisningstidpunkten fastställas till en gång per år.

Regeringen föreslår sålunda att redovisning senast ska lämnas vid en fast tidpunkt varje år och omfatta närmast föregående kalenderårs försäljning. Tidpunkten för när redovisning senast ska ske bör fastställas till den 1 april varje år.

Redovisningsskyldigheten bör gälla även om någon försäljning som ger upphov till följerättsersättning inte skett

Det är angeläget att auktionsföretag och konsthandlare inte ska kunna låta bli att redovisa med motiveringen att det inte har skett någon ersätt-

ningsgrundande försäljning. Det skulle i så fall även fortsättningsvis vara relativt enkelt att kringgå skyldigheten att redovisa och betala följerättsersättning. Utredningen föreslår därför att det ska införas en skyldighet att lämna uppgifter oavsett om någon ersättningsgrundande försäljning ägt rum eller inte. Förslaget ifrågasätts inte av remissinstanserna. SKAF anser att det är rimligt att alla aktörer, oavsett om de omsätter verk som omfattas av följerätt eller inte, årligen redovisar till upphovsrättsorganisationen. Föreningen påpekar emellertid att en sådan redovisning måste kunna genomföras på ett summariskt och enkelt sätt. AIPPI påpekar samma sak. Även *Bildupphovsrätt* ser stora fördelar med att ha ett enkelt system. Bildupphovsrätt avser, som nämns ovan, att skapa en hemsida där marknads aktörer kommer att kunna lämna redovisning. Bildupphovsrätt avser också att ta kontakt med berörda branschorganisationer inom konsthandeln för att diskutera effektiva och enkla redovisningsprinciper och på så sätt minska den administration som redovisningen kan innebära. Regeringen bedömer att i de fall det inte har skett någon ersättningsgrundande försäljning bör det endast komma i fråga att till organisationen lämna en enkel upplysning om att sådan försäljning inte förekommit. En sådan s.k. nollredovisning bör lämpligen kunna lämnas på ett mycket enkelt sätt – t.ex. genom att kryssa i en ruta på en blankett eller på en hemsida hos organisationen.

I likhet med den redovisning som ska göras i de fall ersättningsgrundande försäljningar faktiskt har ägt rum, bör det vara tillräckligt att en nollredovisning görs en gång per år. Det kan därmed inte heller i detta fall anses betungande för en näringsidkare att fullgöra sin redovisningsskyldighet. Den föreslagna regleringen omfattar även företag som enligt nu gällande bestämmelser inte är ersättningsskyldiga och som alltså inte berörs av följerättsbestämmelserna. Det handlar t.ex. om konsthandlare och gallerister som uteslutande ställer ut nyproducerad konst eller handlar främst med mycket gamla verk.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att om någon ersättningsgrundande försäljning inte har skett, ska detta redovisas senast den 1 april varje år.

Det bör införas en bestämd tidpunkt då en fordran på följerättsersättning senast ska betalas

De ovan föreslagna ändringarna syftar till att skärpa bestämmelserna om följerätt så att försäljningar redovisas i större omfattning och därmed att ersättning betalas i högre utsträckning. Upphovsrättsorganisationen får visserligen genom de föreslagna ändringarna bättre möjlighet att använda sig av handräckning eller vitesföreläggande vid utebliven redovisning, men i övrigt får ändringarna inte någon direkt konsekvens för de konsthandlare som låter bli att redovisa och betala. Regeringen anser att det bör övervägas ytterligare ändringar, som ger starkare incitament att betala följerättsersättningen till organisationen.

Rätten till ersättning på grund av följerätt uppstår när ett tidigare överlåtet exemplar av ett upphovsrättsligt skyddat konstverk säljs vidare. Fordran på följerättsersättning uppkommer alltså samtidigt som den ersättningsgrundande vidareförsäljningen. När en ersättningsgrundande försäljning har ägt rum ska ersättningen enligt allmänna förmögenhetsrätts-

liga principer betalas genast eller senast vid anfordran (prop. 2006/07:79 s. 57). Förfallodagen kan därmed inte anses vara bestämd i förväg i den mening som avses i räntelagen (1975:635) (jfr prop. 1975:102 s. 117).

Huvudregeln för fordringar med bestämd förfallodag är att ränta ska betalas från förfallodagen (3 § räntelagen). När det gäller fordringar som inte har en i förväg bestämd förfallodag och inte heller grundar sig på redovisningsskyldighet, gäller att ränta ska betalas från en senare tidpunkt. Ränta ska då betalas trettio dagar efter det att borgenären har avsänt en räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av ett bestämt belopp och angett att motparten blir skyldig att betala ränta om han eller hon låter bli att betala (4 § räntelagen).

Mycket talar alltså för att dröjsmålsränta på en fordran på följerätt ska betalas från den dag som infaller trettio dagar efter det att organisationen har framställt krav på betalning, med andra ord i enlighet med 4 § räntelagen. För tiden innan räkningen eller kravet har kommit den ersättningskyldige till handa, är denne däremot inte skyldig att betala ränta.

För att ytterligare stärka den rätt till följerättsersättning som upphovsmännen redan har, anser regeringen att det bör fastställas en tidpunkt då fordran ska vara betald. Om organisationen alltså inte har framställt något betalningskrav, bör den ersättningskyldige vara skyldig att betala följerättsersättning senast vid en i lag fastställd tidpunkt. Tidpunkten bör fastställas till den 1 maj och avse ersättning för föregående kalenderårs försäljningar. I praktiken innebär det att det uppstår en skyldighet att betala dröjsmålsränta från den tidpunkten, om organisationen inte dessförinnan framställt betalningskrav (och ränta alltså löper enligt 4 § räntelagen). Det bör inte ha någon betydelse för skyldigheten att betala huruvida den ersättningskyldige har fullgjort sin redovisningsskyldighet eller inte.

Den befintliga preskriptionsbestämmelsen – om att fordran på den ersättningskyldige är preskriberad, om organisationen inte kräver denne på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum – bör anpassas till att det införs en bestämd sista förfallodag. För att undvika oklarhet om vad som gäller i de situationerna bör det tydliggöras att en fordran på följerättsersättning preskriberas vid samma tidpunkt också i de fall då fordran visserligen skulle ha betalats den 1 maj kalenderåret efter det att försäljningen ägde rum, men organisationen inte tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum uppmärksammat den ersättningskyldige på det. Om preskriptionsavbrott har skett enligt den treåriga preskriptionsregeln, torde fordran därefter vara föremål för preskription enligt de allmänna bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130).

Svea hovrätt (Patent- och marknadsöverdomstolen) och *Stockholms tingsrätt (Patent- och marknadsdomstolen)* väcker frågan om det bör regleras att bestämmelserna är dispositiva. De hänvisar till paragrafer i upphovsrättslagen där det uttryckligen anges att bestämmelsen gäller om inte annat avtalats. De bestämmelser som domstolarna hänvisar till gäller dock avtalsrelationer. Följerättsregleringen skiljer sig från de bestämmelserna och påminner i stället om upphovsrättslagens bestämmelser om privatkopieringsersättning; båda frågorna styrs för övrigt av EU-direktiv. I de fallen finns det i grunden ingen avtalsrelation mellan den ersättningskyldige och organisationen, utan rätten till ersättning framgår di-

rekt av lag och kan enligt lagen inte efterges. Och att organisationen ska få de uppgifter som är nödvändiga för att kräva in ersättningen är ett krav enligt följerättsdirektivet (nämnt i avsnitt 3). Någon reglering som anger att bestämmelserna är dispositiva bör alltså inte införas. Däremot bör, liksom hittills, den ersättningsskyldige och organisationen kunna komma överens om vissa praktiska frågor. Olika förutsättningar gäller för olika aktörer och olika delar av konstmarknaden. Parterna bör alltså även fortsättningsvis vara fria att hitta lösningar inom ramen för vad som följer av bestämmelserna, t.ex. på frågor om huruvida redovisning ska ske löpande och i vilken form den ska ske och om hur betalning ska fullgöras. För detta krävs inte någon författningsreglering. Det bör dock här lyftas fram att organisationen alltid måste ta till vara upphovsmannens intressen. Om organisationen kommer överens med den ersättningsskyldige om praktiska frågor, måste organisationen alltså beakta vad som är bäst för upphovsmannen.

Den nedre beloppsgränsen för rätten till följerättsersättning bör inte ändras

Upphovsmannen har bara rätt till följerättsersättning om försäljningspriset överstiger en tjugondel av ett prisbasbelopp (26 n § andra stycket upphovsrättslagen). För år 2017 motsvarar det 2 240 kronor.

Utredningen föreslår att den nedre beloppsgränsen för när följerätt ska börja betalas ska höjas till en tiondel av ett prisbasbelopp, vilket motsvarar 4 480 kronor för år 2017. Utredningen anger som skäl för förslaget bl.a. att det måste finnas en balans mellan de administrativa kostnaderna och den ersättning som upphovsmännen faktiskt får ut. Bildupphovsrätt tar ut en avgift om 20 procent på följerättsersättningen innan den betalas till upphovsmannen. Som lägsta belopp får upphovsmannen alltså under 100 kronor per vidareförsäljning. Enligt utredningen måste detta vägas mot den kostnad som uppstår när auktionsföretag och konst- och antikhandlare ska redovisa till Bildupphovsrätt. Ungefär hälften av alla följerättspliktiga konstverk säljs till priser mellan 2 000 och 5 000 kronor, men de motsvarar bara sju procent av den totala ersättningen som betalas in till Bildupphovsrätt. Utredningen bedömer att den höjning av det lägsta beloppet som föreslås kan medföra att upphovsmännens intäkter minskar med ca en miljon kronor per år, men för den genomsnittlige konstnären bedöms höjningen bara innebära minskade inkomster med några hundralappar per år. Dessutom bedömer utredningen att ett högre belopp skulle leda till en ökad handel med konstverk i de lägsta prisskikten.

En klar majoritet av remissinstanserna avstyrker att den nedre beloppsgränsen höjs. Sammanfattningsvis anför de att den föreslagna ändringen inte är tillräckligt motiverad och att utredningens bedömning och beräkningar är felaktiga. *Konstnärsnämnden* framhåller att framför allt bild- och formkonstnärer generellt har påtagligt låga inkomster jämfört med befolkningen i övrigt. *Bildupphovsrätt* framhåller att varje inkomstkälla är av betydelse för konstnärerna och att en höjning av beloppsgränsen innebär en försämring av upphovsmannens ekonomi och utbyte av sin upphovsrätt och sitt arbete. Även *Regelrådet* framför synpunkter på utredningens beräkningar och bedömer att de i vissa avseenden inte före-

faller troliga. *AIPPI* menar att det är motiverat att hålla de administrativa kostnaderna nere vid redovisning, men anser att konstnärernas rätt till ersättning för sitt skapande väger tyngre.

Bukowskis Auktioner AB, *Auktionsföretagsföreningen* och *SKAF* instämmer däremot i utredningens bedömning att gränsen bör höjas och anser att det finns skäl för en ännu kraftigare höjning. Auktionsföretagsföreningen anger som skäl att de sammantagna administrativa kostnaderna i många fall överstiger den följerättsersättning som betalas ut. Föreningen menar vidare att det nuvarande uttaget av följerättsersättning medfört att vissa typer av konstverk – bl.a. svensk grafik – i princip upphört att säljas i Sverige. Enligt föreningen snedvrids också konkurrensen, eftersom den svenska beloppsgränsen är lägre än vad som gäller i flertalet andra EU-länder. *SKAF* gör dessutom gällande att det är oproportionerligt dyrt att administrera en transaktion nära den nedre gränsen i förhållande till vad den enskilde konstnären får i ersättning.

Regeringen gör följande bedömning. En relativt stor andel av försäljningarna sker till priser motsvarande eller i närheten av den nuvarande beloppsgränsen. Detta gäller inte minst verk av mindre etablerade konstnärer som samtidigt typiskt sett har störst behov av att få följerättsersättning. Även en mindre höjning av minimipriset skulle alltså medföra att ett stort antal försäljningar inte längre skulle omfattas av följerätt. Detta skulle i sin tur minska intäkterna för enskilda konstnärer och därmed försämra den ekonomiska situationen för många småföretagare.

Enligt regeringen bör bedömningen inte bara utgå från de konsekvenser som en ändring skulle få för den genomsnittlige konstnären. I linje med Regelrådets påpekande bör det också ske en beloppsmässig uppskattning av inkomstbortfallet för de konstnärer som omsätter många verk i det aktuella prisintervallet. Många konstnärer har flera försäljningar i intervallet mellan 2 240 och 4 480 kronor, framför allt de som säljer grafik och litografier. Enligt Bildupphovsrätt hade under åren 2013–2016 över 500 konstnärer tio eller fler försäljningar av verk i det prissegmentet. Som mest hade en konstnär 471 försäljningar. Även de lägsta försäljningspriserna ger därmed följerättsersättningar som har betydelse för de enskilda konstnärerna. En höjning av beloppsgränsen skulle alltså bli påtagligt kännbar för många av dem. Att fler konstnärer tack vare de förtydligade redovisningsregler som föreslås ovan kommer att kunna få den ersättning som de har rätt till redan i dag, motiverar inte en höjd beloppsgräns.

Enligt både Bildupphovsrätt och *SKAF* förekommer det väldigt få försäljningar av objekt under 5 000 kronor inom den handel som sker hos konsthandlarna. *SKAF* menar att det delvis beror på att det nuvarande lägsta beloppet gör det mindre intressant för konsthandlarna att handla med den typen av objekt. Bildupphovsrätt menar däremot att det inte är relaterat till följerättsregleringen utan beskriver det som en allmän trend, även internationellt, att konsthandlarna i allt högre utsträckning hanterar de dyrare objekten, medan objekt i lägre prissegment säljs via auktionshus; att konsthandlarna numera kan fokusera på de mer värdefulla objekten beror bl.a. på att de i högre utsträckning än auktionshusen erbjuder anonymitet, garantier och möjlighet till återgång av köpet. Oavsett vad som är anledningen till att så få försäljningar av objekt i det lägre prissegmentet sker hos konsthandlarna, står det klart att dessa i ytterst be-

gränsad utsträckning påverkas av om det lägsta beloppet behålls eller om det höjs på det sätt som utredningen föreslår.

Det är alltså främst auktionshusen som har administrativa kostnader för försäljningar i de lägre prissegmenten. Det är förstås rimligt att så långt som möjligt sträva efter att begränsa de administrativa kostnaderna även för dessa försäljningar. Av utredningen framgår att auktionshusen redan år 2014 hade byggt upp datorsystem för att hantera försäljningarna. Regeringen konstaterar också att det även efter det att utredningen redovisade sitt uppdrag pågår en utveckling mot en ännu mer förenklad administration och därmed en begränsning av de administrativa kostnaderna. I takt med att allt fler objekt säljs på nätauktioner, torde de administrativa kostnaderna undan för undan begränsas ytterligare. Bildupphovsrätt uppger vidare att kraven på redovisning till den enskilde upphovsmannen, som följer av lagen (2016:977) om kollektiv förvaltning av upphovsrätt, har lett till diskussioner med auktionshusen om ännu mer rationella datorprogram. Programmen skulle göra informationen läsbar från dator till dator och därmed ytterligare minska transaktionskostnaderna. Bildupphovsrätt avser också, som nämns ovan, att ta kontakt med berörda branschorganisationer för att kunna ta fram effektiva och enkla redovisningsprinciper.

Regeringen konstaterar att den svenska beloppsgränsen är densamma som Finlands och endast något lägre än gränsen i Danmark och flera andra europeiska länder, även om det också finns länder som har högre gränser (SOU 2014:36, s. 121). Att det betalas följerrättsersättning vid försäljning på de aktuella beloppsnivåerna bedöms inte påverka svenska konsthandlares och auktionsföretags förutsättningar att konkurrera med sina motsvarigheter i andra länder. Försäljningar av billigare objekt påverkar inte den följerrättsersättning som de totalt betalar i någon nämnvärd utsträckning. Förutsättningarna att bedriva auktionsverksamhet eller konsthandel är dessutom beroende av många olika faktorer, och varje marknad är unik.

Regeringen anser för övrigt att konstnärernas rätt till ersättning inte bör vägas fullt ut mot de administrativa kostnaderna. Följerätten syftar till en bättre ekonomisk jämvikt mellan upphovsmän till konstverk respektive andra upphovsmän, t.ex. författare och kompositörer, vilka får ersättning för senare utnyttjanden av sina verk. Den upphovsrätt som författare och kompositörer har, och som följerrätten alltså i delar är tänkt att motsvara, gäller oavsett hur små belopp och låga ersättningar som det är fråga om. Dessa upphovsmäns rätt till ersättning begränsas inte med hänvisning till transaktionskostnaderna för att betala in den.

Sammanfattningsvis anser regeringen, till skillnad från utredningen, att det inte finns tillräckliga skäl för att höja den nedre beloppsgränsen.

Utredningens övriga förslag och bedömningar

Utredningen föreslår att det i lagstiftningen ska förtydligas att organisationen har rätt att få tillgång till underlag för redovisningen.

SKAF påpekar att verifikationer och annat underlag kan vara av känslig natur i sekretess- och konkurrenshänseenden. Sveriges advokatsamfund och AIPPI menar att utredningens förslag ger möjlighet till ett särskilt

Prop. 2017/18:92 domstolsförfarande, vilket ger relativt långtgående befogenheter för organisationen.

Regeringen gör följande bedömning. Den redovisning som ska lämnas med stöd av följerättsbestämmelserna bör utgöras av sådana uppgifter som är nödvändiga för att säkerställa betalningen av följerättsersättningen. Enligt följerättsdirektivet ska medlemsstaterna nämligen föreskriva att de ersättningsberättigade under en period om tre år efter vidareförsäljningen får begära in alla de uppgifter som är nödvändiga för att säkerställa utbetalning av ersättningen (artikel 9). Medlemsstaterna bör också införa lämpliga förfaranden för kontroll av överlåtelse så att den faktiska tillämpningen av följerätten ska kunna garanteras på ett praktiskt sätt (skäl 30). En konsekvens av detta är enligt samma skäl att upphovsmannen eller dennes ombud ska ha rätt att få alla slags erforderliga uppgifter från den som är skyldig att betala ersättningen. Direktivets ordalydelse är emellertid inte begränsad till uppgifter som lämnas på ett visst sätt eller i viss form. I den praktiska tillämpningen har frågan uppkommit om skyldigheten att redovisa försäljningar av konstverk också ger organisationen rätt att få tillgång till bokföring och andra underlagshandlingar. Frågan har inte uttryckligen diskuterats i förarbetena till tidigare lagändringar (prop. 1994/95:151 och 2006/07:79).

Genom de ändringar som regeringen föreslår i denna proposition kan de allra flesta som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden väntas fullgöra sin redovisningsskyldighet. Det kan förstås finnas situationer då uppgifter i verifikation och andra handlingar är nödvändiga för att kunna kontrollera om följerättsersättning verkligen betalats i föreskriven ordning.

Regeringen bedömer dock att den här situationen inte skiljer sig från andra situationer där någon har intresse av att få tillgång till handlingar för att kunna styrka ett förhållande i samband med en rättegång. I de situationer då det finns ett behov av att få ut handlingar, t.ex. från en konsthandlare, bedöms den möjlighet som finns enligt bestämmelserna i rättegångsbalken (processuell edition) vara tillräcklig. Om organisationen är av uppfattningen att den redovisning som lämnats inte är korrekt eller fullständig, finns möjlighet att väcka talan om följerättsersättning och i samband med det framställa yrkande om edition. Det är inte motiverat att ge organisationen så långtgående befogenheter som det skulle innebära om det därutöver infördes en möjlighet att få ut handlingar. Det finns alltså inte skäl att införa en särskild rätt för organisationen att få ut handlingar vid sidan av de generella bestämmelser som finns.

Utredningen föreslår också att skyldigheten att redovisa uttryckligen begränsas i tiden på motsvarande sätt som rätten att kräva in ersättning. Som skäl för förslaget anger utredningen bl.a. att det skulle vara märkligt om organisationen har rätt att kräva redovisning efter det att de fordringar som redovisningen eventuellt utvisar har upphört att gälla. Utredningen menar också att det är angeläget att konsthandlare och auktionsföretag inte behöver sväva i ovisshet under allt för lång tid.

Regeringen gör följande bedömning. Syftet med redovisningsskyldigheten är att göra det möjligt att kontrollera om det finns rätt till ersättning. Organisationen kan inte kräva redovisning efter det att fordran på den ersättningskyldige preskriberats. Detta gäller även utan en särskild reglering.

Även frågan om huruvida redovisningsskyldigheten ska straffsanktioneras eller inte berörs av utredningen. Utredningen bedömer att så inte ska ske. Flera av remissinstanserna uttalar sig särskilt om en eventuell straffsanktionering. *Stockholms tingsrätt (Patent- och marknadsdomstolen)* delar bedömningen att någon sådan sanktionering inte bör införas. *SKAF* motsätter sig att det införas ett straffansvar. *Bildupphovsrätt, KRO* och *KIF* är beredda att nöja sig med de förslag som lämnas för att stärka följerätten, men anser att skarpare sanktioner bör övervägas på nytt om de föreslagna lagändringarna inte ger resultat. Även *Konstnärsnämnden, Föreningen Svenska Tecknare* och *AIPPI* anser det kan finnas anledning att återkomma till frågan om straffsanktioner, om de åtgärder som föreslås inte leder till ökad redovisning. *Svenska Konstnärsförbundet* ser positivt på en straffsanktion.

Regeringen kan inledningsvis konstatera att ett visst agerande i samband med redovisning av följerättsersättning, t.ex. om någon medvetet vilsleder organisationen om försäljningar och därmed vinner på det samtidigt som upphovsmännen orsakas förluster, under vissa förutsättningar faller under befintliga generella straffbestämmelser, t.ex. bedrägeri. Det som frågan gäller är om det ska införas ett särskilt brott för de aktuella situationerna. Ett straffskydd för följerätten skulle (i likhet med straffregleringen på immaterialrättsområdet i övrigt) bygga på att det i huvudsak är rättighetshavarna som säkrar bevisningen. Om det i ett enskilt fall, trots de förslag som lämnas i propositionen, fortfarande är svårt för organisationen att få in redovisning, skulle det också vara svårt att säkra bevisning om brott. Det är därmed oklart vilken praktisk betydelse en kriminalisering skulle få. Andra nordiska länder har visserligen straffbestämmelser, men dessa har såvitt regeringen känner till ännu inte använts. Regeringen bedömer därmed att en straffsanktion inte är ett effektivt medel för att säkerställa att lagstiftningen följs.

Övriga frågor

SKAF anser att bestämmelserna om följerätt är utformade på ett sådant sätt att näringsidkare som säljer konst, t.ex. genom kommission, gynnas framför konsthandlare som själva köper in konsten och sedan säljer den vidare.

Olika typer av avtal mellan en näringsidkare och den som äger och vill sälja sin konst leder till att skilda regleringar kan bli tillämpliga; i ett fall kan det rättsligt betraktas som en försäljning och vid en annan sorts avtal kan det betraktas som två försäljningar. Det sammanhänger med vem som står risken i olika avseenden, t.ex. för att konsten säljs, för att köpeskillingen betalas och för vad som händer vid en konkurs. Det finns dock inget som hindrar en näringsidkare från att ingå den sorts avtal som näringsidkaren finner totalt sett mest fördelaktigt. Det står alltså den näringsidkare, som anser att det är bättre ur ett konkurrensperspektiv och av andra skäl att sälja konst i kommission, fritt att ingå sådana avtal i stället för köpeavtal med kunderna.

SKAF påpekar också att det finns gränsdragningsproblem när det gäller främst konsthantverk och att det därför kan vara oklart om ett verk omfattas av följerätt eller inte. I jämförelse med bildkonst är det i vissa fall inte lika klart t.ex. hur många exemplar av ett konsthantverk som har till-

verkats eller om konstnären varit ansvarig för och haft kontroll över tillverkningen.

Detta är dock frågor som knappast är möjliga att reglera närmare utan som lämpligast lämnas åt parterna och ytterst åt rättstillämpningen att lösa.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2018.

Äldre föreskrifter ska fortfarande gälla i fråga om försäljningar som skett före år 2018.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2015. I övrigt överensstämmer utredningens förslag i sak med regeringens.

Remissinstanserna har inga synpunkter på förslagen.

Förslaget och bedömningen i promemorian med utkast till lagrådsremiss: I promemorian föreslås att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2018. Några övergångsbestämmelser anses inte nödvändiga.

Remissinstanserna har inga synpunkter på förslaget eller bedömningen.

Skälen för regeringens förslag: Det är angeläget att de nya bestämmelserna träder i kraft så snart det är möjligt. De nya bestämmelserna bedöms kunna träda i kraft den 1 juli 2018.

Bestämmelserna om redovisningsskyldighet får till följd att den som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare, för första gången självmant ska redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som har gjorts under det närmast föregående kalenderåret, dvs. hela år 2018, senast den 1 april 2019. Om inga ersättningsgrundande försäljningar har gjorts under samma period, ska detta i stället redovisas. Redan i dag gäller att den som är ersättningsskyldig ska redovisa sina ersättningsgrundande försäljningar till upphovsrättsorganisationen, men först när organisationen begär det. Det följer alltså redan av nu gällande reglering att de som berörs av redovisningsskyldigheten måste försäkra sig om att ha en sådan bokföring att de på förfrågan från organisationen kan lämna nödvändiga uppgifter. Det är därför rimligt att den föreslagna bestämmelsen, om att redovisning ska göras senast den 1 april för hela det föregående kalenderåret, omfattar även vidareförsäljningar som har skett under den första delen av år 2018. Samma sak bör gälla för den s.k. nollredovisningen, eftersom även de som berörs av den föreslagna bestämmelsen redan i dag måste vara beredda att på organisationens förfrågan ange om de medverkat i någon följerrättsgrundande försäljning eller inte.

Bestämmelsen om en fast förfallodag får vidare till konsekvens att den som är ersättningsskyldig senast den 1 maj 2019 ska betala ersättning för de ersättningsgrundande försäljningar som har skett under hela år 2018. Om betalning inte sker, börjar dröjsmålsränta att löpa. Man kan fråga sig om det är rimligt att den ersättningsskyldige kan bli skyldig att betala ränta också på försäljningar som har gjorts före ikraftträdandet, under det första halvåret 2018. Regeringen bedömer att det är rimligt. Efter ikraftträdandet får den ersättningsskyldige anses ha kännedom om regleringen och kommer därmed ha tio månader på sig att betala fordran för att undgå ränta från den 1 maj 2019.

Regeringen anser därför att de nya bestämmelserna bör tillämpas även på de vidareförsäljningar som skett under den första delen av 2018. Äldre bestämmelser bör dock i linje med allmänna rättsprinciper fortfarande gälla i fråga om försäljningar som skett före år 2018. I förtydligande syfte föreslår regeringen en övergångsbestämmelse med det innehållet.

6 Konsekvenser

Regeringens bedömning: De föreslagna lagändringarna innebär att fler företag på konstmarknaden kan förväntas fullgöra sin redovisningsskyldighet till den upphovsrättsorganisation som samlar in följerättsersättning. Det leder sannolikt till att följerättsersättning betalas i högre utsträckning, vilket bidrar till att öka konstnärernas inkomster. Förslaget bedöms inte ha några statsfinansiella konsekvenser.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Endast *Regelrådet* lämnar synpunkter på konsekvensutredningen.

Bedömningen i promemorian med utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Endast *Regelrådet* yttrar sig över konsekvensutredningen. Regelrådet gör bedömningen att konsekvensutredningen inte uppfyller kraven i förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. Regelrådet menar att redovisningen är tillräcklig i flera delar, men att den är bristfällig på några punkter.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt nuvarande bestämmelser ska den som är skyldig att betala följerättsersättning på begäran av den insamlande upphovsrättsorganisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. I propositionen föreslås att redovisningsreglerna skärps och utvidgas. Förslagen syftar främst till att upphovsrättsorganisationen ska kunna få kunskap om vilka som är skyldiga att betala följerättsersättning och därmed ha bättre möjlighet att kräva in den ersättning som upphovsmännen enligt lag har rätt till. Avsikten är bl.a. att komma till rätta med problemet att vissa företag i konstbranschen i dag inte redovisar till organisationen eller svarar när organisationen begär redovisning.

Begränsningen, att bara den som är ersättningskyldig ska redovisa, tas bort. Den som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare ska redan på den grunden vara skyldig att redovisa till organisationen, oavsett om han eller hon har deltagit i någon försäljning som medför skyldighet att betala följerrättsersättning eller inte. Det blir därmed inte längre möjligt för konsthandlare, gallerister och auktionsföretag att motsätta sig att redovisa på den grunden att det inte har skett någon ersättningsgrundande försäljning eller att konstverken som bjuds ut till försäljning är kvar i lager eller liknande. Detta ger ett större utrymme än i dag för organisationen att använda rättsliga åtgärder mot dem som inte redovisar.

Enligt nuvarande regler kan den som är ersättningskyldig också vänta med att redovisa en försäljning till dess att organisationen begär det. I propositionen föreslås att den som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare ska redovisa självmant. Det innebär att skyldigheten att agera flyttas från organisationen till dem som yrkesmässigt säljer, förmedlar eller köper konstverk.

Bestämmelserna får ekonomiska konsekvenser för den som ska sälja, förmedla eller köpa ett konstverk som omfattas av följerrätt. Främst påverkas företag som i dag inte redovisar som de ska. Det är svårt att bedöma hur många företag det rör sig om. Bildupphovsrätt har uppskattat att omkring 350 företag på den svenska konstmarknaden berörs av skyldigheten att betala följerrättsersättning. Av dessa är det omkring 250 företag som inte svarar när organisationen begär redovisning. Dessutom tillkommer de som inte har några ersättningsgrundande försäljningar att redovisa, men som enligt förslaget ska nollredovisa. Omkring drygt 800 företag är verksamma inom näringsgrenen konsthandel och galleri.

Fler företag än i dag kommer alltså att behöva redovisa vilka följerrättspliktiga transaktioner som de har deltagit i eller nollredovisa.

Även om själva betalningsskyldigheten är oförändrad, leder ändringarna sannolikt till att följerrättsersättning betalas i högre utsträckning. Det bidrar till att öka konstnärernas – som i princip uteslutande är småföretagare – inkomster. De ekonomiska konsekvenserna är svåra att beräkna. Det beror bl.a. på att det inte är känt hur stor andel av försäljningen hos auktionsföretagen och konsthandlarna som avser följerrättspliktig konst och till vilka priser konstverken säljs. Utredningen har heller inte kunnat ta fram någon information om detta, men den har utifrån vad den beskriver som osäkra antaganden uppskattat att det kan röra sig om 100 000–500 000 kronor per år. Bildupphovsrätt bedömer att upphovsmännens intäkter kommer att öka med ca 3–4 miljoner kronor per år. Uppskattningen baseras på en jämförelse med de andra nordiska länderna, där redovisningen bedöms fungera och konsthandeln står för 25–30 procent av följerrättsersättningen.

Att vissa konsthandlare till följd av lagändringarna kommer att betala följerrättsersättning leder också till sundare konkurrens i förhållande till de företag som redan i dag följer bestämmelserna.

En förbättrad redovisning leder i sig inte till en kostnadsökning för de företag som yrkesmässigt säljer, förmedlar och köper konstverk. För dem som redan enligt gällande rätt är skyldiga att redovisa och betala innebär lagändringen ingen skillnad. Förslaget att företagen ska redovisa utan

uppmaning, i stället för som i dag på begäran av organisationen, bedöms inte innebära några ökade administrativa kostnader.

De som i dag inte är skyldiga att redovisa eftersom de inte ska betala någon följerrättsättning, t.ex. en konsthandlare som uteslutande handlar med äldre konst, kommer att beröras av förslaget. Förslaget innebär att även sådana företag blir skyldiga att redovisa till organisationen. Det handlar om att de en gång per år, t.ex. på en förtryckt blankett eller på nätet, ska ange att de inte har något att redovisa.

Även de som har rätt till ersättningen påverkas av förslagen. Eftersom följerrätten är begränsad i tiden, rör det sig främst om de som har skapat originalkonstverk som omsätts på den svenska konstmarknaden och där upphovsmannen är i livet eller, i fråga om arvingars rätt till ersättning, avled för mindre än 70 år sedan.

Utredningens beräkningar visar antalet auktionsförsäljningar år 2010–2012 till s.k. hammarslagspriser mellan 2 000 och 5 999 kronor. Under den aktuella perioden såldes 21 398 verk fördelade på 4 413 upphovsmän. Den knappa tiondel av upphovsmännen (432 personer) som är namngivna i listan är de vars verk sålts vidare vid tio eller fler tillfällen under treårsperioden. De konstnärer vars verk sålts i störst utsträckning stod tillsammans för totalt 15 096 försäljningar under perioden, vilket motsvarar ungefär 70 procent av de verk som sålts i det aktuella pris-skiktet. Listan kan ge en indikation på fördelningen mellan ersättningsberättigade.

Bestämmelser om följerrätt har funnits i snart tjugo år. Under denna tid har bestämmelserna inte lett till mer än ett fåtal tvister. Syftet med lagändringarna är visserligen att organisationen ska ha möjlighet att gå vidare med rättsliga åtgärder i fler fall än i dag. Mot bakgrund av så inte sker i andra nordiska länder, annat än i enstaka fall, bedömer regeringen att de föreslagna ändringarna inte heller i Sverige kommer att föranleda mer än ett försumbart antal mål i domstol eller ärenden hos Kronofogdemyndigheten. I den mån eventuella kostnader uppkommer ryms de därför inom befintliga anslagsramar.

Med anledning av *Regelrådets* synpunkter på konsekvensutredningen i promemorian konstaterar regeringen följande. Regelrådet efterlyser bl.a. en redovisning av konsekvenserna om inga ändringar görs. Om ingen lagändring görs, är risken att bild- och formkonstnärer fortsätter att gå miste om följerrättsättning som de har rätt till.

Regelrådet väcker också frågan om samma resultat skulle kunna åstadkommas med mindre ingripande insatser än de lagändringar som föreslås i propositionen, t.ex. information. Ingen remissinstans gör dock gällande att de brister i redovisningen som förekommer beror på okunskap om regleringen. Tvärtom menar bl.a. Bildupphovsrätt att organisationen i hög utsträckning har informerat berörda om skyldigheten att redovisa utan att det har lett till något resultat. Ytterligare information om gällande reglering (eller liknande insatser) bedöms alltså inte leda till redovisning eller betalning av följerrättsättning i större utsträckning än i dag. Som framgår ovan bedöms det i stället nödvändigt att förtydliga och i viss mån utvidga den redovisningsskyldighet som redan finns för att bestämmelserna om följerrätt fullt ut ska få verkan.

Vidare efterlyser Regelrådet en redovisning av förslagets överensstämmelse med följerrättsdirektivet. Följerrättsdirektivet är genomfört i

nationell rätt. De ändringar som regeringen föreslår i propositionen stärker ytterligare den rätt som finns enligt direktivet att få sådana uppgifter som är nödvändiga för att säkerställa utbetalning av ersättningen. Därigenom är förslagen i linje med direktivets krav.

Bland andra *SFIR* framhåller att det är av vikt att informationsinsatser görs för att de föreslagna ändringarna ska få avsedd effekt. Både utredningens förslag och utkastet till lagrådsremiss har remitterats till berörda branschorganisationer. Regeringen utgår från att organisationerna informerar sina medlemmar och bevakar deras intressen. Information om lagändringarna kommer vidare att finnas på regeringens hemsida.

7 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

26 p § Endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området har rätt att kräva in *följerättsersättning*.

Den som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare ska senast den 1 april till organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som har gjorts under det närmast föregående kalenderåret. För varje försäljning ska uppgifter lämnas om upphovsmannen, verket, försäljningspriset och datum för försäljningen. Om inga ersättningsgrundande försäljningar har gjorts, ska detta redovisas.

Den som är ersättningsskyldig ska betala ersättningen när organisationen kräver in den. Om det inte har framställts något krav beträffande en ersättningsgrundande försäljning, ska den ersättningsskyldige betala ersättningen till organisationen senast den 1 maj året efter försäljningen.

En fordran på följerättsersättning preskriberas tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen gjordes, om inte organisationen dessförinnan krävt den ersättningsskyldige på ersättningen eller uppmärksammat denne på att fordran har förfallit till betalning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem som får kräva in följerättsersättning, om skyldighet att lämna redovisning i fråga om sådan ersättning, om tidpunkt för betalning av ersättningen och om preskription av fordran på en sådan ersättning. De sakliga ändringarna innebär dels att skyldigheten att redovisa utvidgas, dels att det fastställs en tidpunkt för när följerättsersättningen senast ska betalas. Bestämmelserna i paragrafens hittillsvarande lydelse om förhållandet mellan organisationen och den ersättningsberättigade flyttas till en ny paragraf, 26 q.

I *första stycket* anges att endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän får kräva in följerättsersättningen. Upphovsmannen får inte själv kräva in sin ersättning av den ersättningsskyldige.

I *andra stycket* finns bestämmelser om redovisning av ersättningsgrundande försäljningar. Syftet med bestämmelser om redovisning är att göra det möjligt för upphovsrättsorganisationen att kontrollera om det finns rätt till ersättning och att följerätten därmed ska kunna garanteras i praktiken (prop. 1994/95:151 s. 21 och prop. 2006/07:79 s. 51). För varje

försäljning ska det lämnas uppgifter om upphovsmannen, verket, försäljningspriset och datum för försäljningen. Uppgifter om upphovsmannen kan omfatta t.ex. namn, pseudonym och födelseår. Uppgifter om verket kan omfatta t.ex. verkets titel eller typ av verk, teknik, upplaga eller antal framställda exemplar. Vilka uppgifter som behöver anges i fråga om upphovsmannen och verket kan variera, t.ex. beroende på hur ofta en typ av verk säljs och hur känd upphovsmannen är.

Det är inte längre enbart den som är ersättningsskyldig som ska redovisa till organisationen. I stället får organisationen rätt till redovisning av alla som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare. ”Yrkesmässigt verksam på konstmarknaden” har samma innebörd som i 26 n §. De som träffas av redovisningsskyldigheten är alltså näringsidkare som säljer, förmedlar eller köper konst. Både juridiska personer, t.ex. aktiebolag, och fysiska personer som är yrkesmässigt verksamma omfattas. Försäljningar som en privatperson själv gör till en annan privatperson omfattas däremot inte. Om en näringsidkare återkommande eller i större skala säljer eller köper konst, får näringsidkaren anses redovisningsskyldig även om denne normalt inte är verksam på konstmarknaden (jfr prop. 2006/07:79 s. 68).

Redovisningen ska inte längre ske på begäran av organisationen. Det innebär att den redovisningsskyldige självmant ska lämna redovisningen till organisationen.

Redovisningen ska ske senast den 1 april varje år och avse de försäljningar som grundar rätt till ersättning och som har skett kalenderåret innan.

Om det inte förekommit någon ersättningsgrundande försäljning, ska det lämnas uppgift om detta till organisationen, s.k. nollredovisning. Detta innebär att alla konsthandlare och auktionsföretag som är verksamma på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare måste avge redovisning till organisationen, alltså även om de inte sålt något som ger rätt till följerättsersättning. Exempelvis är även den som ett visst år enbart handlat med äldre verk som inte längre har upphovsrättsligt skydd skyldig att avge redovisning till organisationen. Detsamma gäller den vars verksamhet är inriktad på verk av uphovsmän som är medborgare eller har sin vanliga vistelseort i länder som inte har någon följerättsreglering.

Om redovisningen inte lämnas frivilligt senast den 1 april, kan organisationen ansöka om handräckning enligt 3 § 2 lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning eller väcka en fullgörelsetalan om redovisning i allmän domstol. Om domstolen förpliktar någon att redovisa, kan den samtidigt sätta ut vite (vitesföreläggande).

Av *tredje stycket* framgår att betalningen ska göras när organisationen kräver in den. Om organisationen kräver att få betalt, ska ersättningen alltså betalas vid den tidpunkt som organisationen anger. Vidare framgår det att om organisationen inte har framställt något krav beträffande en ersättningsgrundande försäljning, ska ersättningen betalas senast den 1 maj följande år. Fordran på den ersättningsskyldige förfaller alltså till betalning i samband med att organisationen kräver in den eller som senast den 1 maj. Om inte organisationen framställt krav på betalning, utgår dröjsmålsränta från den 1 maj (se 3 § första stycket räntelagen [1975:635]).

Det ligger i sakens natur att organisationen kräver in ersättningen så fort den har fått tillräckliga uppgifter om försäljningen. Det saknar dock betydelse för skyldigheten att betala följerättsersättning om den ersättningskyldige fullgjort sin redovisningsskyldighet eller inte.

Enligt *fjärde stycket* preskriberas en fordran på följerättsersättning tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum. Detta gäller dock inte om organisationen dessförinnan antingen framställt krav på betalning till den ersättningskyldige eller uppmärksammat denne på att fordran förfallit till betalning. Preskriptionsbestämmelsen motsvarar i princip sista meningen i första stycket i paragrafens hittillsvarande lydelse; den anpassas dock till att det införs en bestämd senaste förfalldag i tredje stycket.

26 q § *Organisationen ska betala följerättsersättningen till den ersättningsberättigade efter avdrag för de omkostnader som organisationen har haft.*

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter det att den uppkom, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser som enligt hittillsvarande ordning finns i 26 p §. Den behandlar frågor som rör förhållandet mellan organisationen och den ersättningsberättigade. Bestämmelserna ändras inte i sak.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om försäljningar som skett före år 2018.

Övervägandena om ikraftträdande- och övergångsbestämmelser finns i avsnitt 5.

De nya bestämmelserna ska enligt *punkten 1* tillämpas från och med den 1 juli 2018. Detta innebär att de auktionsföretag och konsthandlare som är ersättningskyldiga för vidareförsäljningar som har ägt rum under 2018 ska redovisa dessa till upphovsrättsorganisationen senast den 1 april 2019. Det innebär också att de säljare, förmedlare och köpare som är yrkesverksamma på konstmarknaden, men som inte haft någon följerättsgrundande försäljning att redovisa under 2018, ska ange det till organisationen senast vid samma tidpunkt. Följerättsersättningen ska betalas när organisationen begär det. De nya bestämmelserna innebär att om organisationen inte begär att få betalt, ska ersättningen betalas senast den 1 maj 2019. Enligt *punkten 2* ska dock äldre föreskrifter fortfarande gälla i fråga om försäljningar som skett före år 2018.

Sammanfattning av betänkandet Frågor om följerätt och om museernas kopiering (SOU 2014:36)

Prop. 2017/18:92
Bilaga 1

Vårt uppdrag

Vårt uppdrag kan delas in i två delar. Den första delen handlar om den rätt till ersättning som upphovsmannen i vissa fall har när ett exemplar av ett originalkonstverk säljs vidare efter den första överlåtelsen (följerätt). Bakgrunden är att riksdagen har tillkännagett att vissa frågor som rör följerätten bör övervägas på nytt. Vi ska således analysera och ta ställning till om det bör införas en utvidgad skyldighet för den som ska betala följerättsersättning att redovisa försäljning av konstverk och om det bör införas nya kontroll- eller sanktionsmöjligheter för att säkerställa betalning av följerättsersättning. I uppdraget ingår att analysera om nuvarande regler om följerätt påverkar konkurrensen på konstmarknaden samt ta ställning till om följerättsersättningen bör beräknas eller betalas på något annat sätt än i dag.

Den andra delen av uppdraget gäller en inskränkning i upphovsrätten. Vissa frågor om bl.a. inskränkningens omfattning uppmärksammades i samband med genomförandet av ett EU-direktiv på upphovsrättsområdet. Eftersom det vid genomförandet saknades beredningsunderlag ansågs det att dessa frågor borde övervägas senare. Vi ska överväga om den möjlighet som arkiv och bibliotek har att framställa och sprida exemplar av verk för vissa särskilda ändamål bör utvidgas till att även omfatta andra institutioner än arkiv och bibliotek. Flera följd- och detaljfrågor pekas också ut i kommittédirektiven.

Våra förslag och bedömningar

Nedan följer en sammanfattning av våra förslag och bedömningar. Först presenteras våra ställningstaganden i frågor som gäller följerätten, därefter går vi över till de frågor som gäller framställning och spridning av exemplar inom vissa institutioners verksamhet.

Följerätten

Det finns ett reformbehov

Vi har följt upp och undersökt hur följerätsbestämmelserna fungerat i praktiken. Erfarenheterna av den praktiska tillämpningen visar att följerätten är etablerad på den svenska konstmarknaden och att bestämmelserna har bidragit till att förverkliga syftet med lagen på ett förhållandevis bra sätt. I vissa delar gör vi dock bedömningen att lagstiftningen kan bli mer effektiv och ändamålsenlig. För det första finns det behov av att den inkasserande organisationen får tillgång till mer effektiva rättsliga verktyg för att få in redovisning. För det andra behöver det göras tydligare vilken rätt organisationen har att få tillgång till underlag för redovisningen. För det tredje finns det behov av att förbättra möjlig-

heterna för organisationen att identifiera de aktörer mot vilka den ska rikta sina anspråk på redovisning. Dessutom bör minimibeloppet för rätten till följerättsersättning övervägas på nytt.

En skärpt redovisningsskyldighet

Följerätten förvaltas kollektivt av en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området. I lagen finns regler om redovisningsskyldighet som innebär att den som är skyldig att betala följerättsersättning på begäran av organisationen ska redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. I praktiken har emellertid rätten till redovisning kunnat göras gällande endast i begränsad omfattning. Vi föreslår flera åtgärder för att utvidga och skärpa redovisningsskyldigheten.

En utvidgad redovisningsskyldighet

Nuvarande regler innebär att förutsättningarna för redovisnings- och betalningsskyldighet sammanfaller. Ett problem med detta är att organisationen oftast inte kan bevisa att någon ersättningsgrundande försäljning har ägt rum utan tillgång till redovisningen. Då kan organisationen i praktiken inte heller göra sin rätt till redovisning gällande. Vi föreslår att skyldigheten att redovisa utvidgas på så sätt att kravet på betalningsskyldighet tas bort. Den som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, köpare, eller förmedlare ska redan på den grunden vara skyldig att redovisa till organisationen, oavsett om han eller hon har deltagit i någon försäljning som medför skyldighet att betala följerättsersättning eller inte.

Försäljning av konstverk ska redovisas utan uppmaning

Enligt gällande rätt ska redovisning ske på begäran av organisationen. Den ersättningskyldige kan således vänta med att redovisa en försäljning till dess att organisationen begär det, hur många konstverk han eller hon än säljer, köper eller förmedlar. Organisationens regler som regel inte till att en försäljning av ett konstverk har ägt rum. Vi föreslår att den som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, köpare, eller förmedlare senast den 1 april varje år ska vara skyldig att redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under föregående kalenderår. Har någon ersättningsgrundande försäljning inte ägt rum ska detta anges i en sådan redovisning.

Det förtydligas att organisationen har rätt att få tillgång till underlag för redovisningen

Vi föreslår att organisationen får rätt att granska verifikationer och andra underlag för redovisningen. På så sätt blir det tydligare hur långt uppgiftsskyldigheten sträcker sig enligt redan gällande unionsrätt. Om organisationen i ett enskilt fall visar omständigheter som ger anledning att anta att redovisningen inte rätt återger de försäljningar som förekommit, eller det av någon annan anledning är nödvändigt för att säkerställa betalning av följerättsersättningen, ska organisationen ha rätt granska de handlingar som ligger till grund för redovisningen.

Skyldigheten att redovisa begränsas i tiden

Vi föreslår att skyldigheten att redovisa ska upphöra om organisationen inte begär redovisning inom tre år efter utgången av det kalenderår som redovisningen skulle avse. Samma begränsning ska gälla, om organisationen begär att få tillgång till underlagshandlingar.

Hur utredningen ser på andra kontroll- och sanktionsmöjligheter

Under utredningens arbete har andra kontroll- och sanktionsmöjligheter övervägts. Som exempel kan nämnas regler om straff för den som inte redovisar ersättningsgrundande försäljningar och kontrollalternativ som bygger på medverkan av en revisor. Vår bedömning är att det för närvarande inte är motiverat med så ingripande åtgärder.

Den nedre beloppsgränsen för rätten till följerättsersättning höjs

Utredaren föreslår att den nedre beloppsgränsen för rätt till följerättsersättning höjs. Rätt till ersättning ska endast finnas om försäljningspriset exklusive mervärdesskatt överstiger en tiondel av ett prisbasbelopp. För år 2014 motsvarar detta 4 400 kronor.

Hur utredningen ser på två konkurrensfrågor

Den första konkurrensfrågan gäller hur ersättningen betalas. Enligt nuvarande regler kan vissa yrkesmässiga handlare bli tvungna att betala två följerättsersättningar för samma konstverk; först när verket köps in och sedan när det säljs vidare. Enligt vår bedömning ger detta dem som säljer i kommission en viss konkurrensfördel jämfört med återförsäljare. En utvärdering från Europeiska kommissionen bör dock inväntas innan man tar ställning till om lagstiftningen bör ändras för att skapa bättre förutsättningar för en väl fungerande konkurrens på området.

Den andra konkurrensfrågan gäller hur följerättsersättningen beräknas. Frågan gäller, mer konkret, det förhållandet att auktionshuset betalar följerättsersättning beräknad på inköpspriset för köparen exklusive provision (hammarslagspriset) medan konst- och antikhandlarna betalar följerättsersättning beräknad på hela försäljningspriset. Vår bedömning är att den nuvarande tillämpningen av bestämmelserna ger auktionsföretagen en viss konkurrensfördel jämfört med konst- och antikhandlarna. Frågan om hur det relevanta begreppet i unionsrätten ska tolkas är dock en fråga för rättstillämpningen. Saken bör inte regleras i nationell lagstiftning.

Framställning och spridning av exemplar inom vissa institutioners verksamhet

Vi går nu över till de frågor som gäller vissa institutioners rätt att framställa och sprida exemplar. De relevanta bestämmelserna finns i bl.a. 16 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, fortsättningsvis URL. Våra förslag är sammanfattningsvis följande.

Inskränkningen i 16 § URL ska även omfatta vissa museer

Enligt gällande rätt får statliga och kommunala arkivmyndigheter, vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna samt folkbibliotek framställa exemplar av verk för vissa ändamål, nämligen (1) bevarande-, kompletterings- eller forskningsändamål, (2) för att tillgodose lånesökandes önskemål om enskilda artiklar eller korta avsnitt eller om material som av säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original, eller (3) för användning i läsapparater. Vi föreslår att inskränkningen i 16 URL utvidgas till att omfatta centralmuseerna, de regionala och kommunala museerna och andra museer, om dessa drivs av det allmänna.

En ny inskränkning införs

Förslaget att låta museerna fritt få företa de förfoganden som nu anges i 16 § URL möter emellertid inte ett av museernas grundläggande behov, nämligen att avbilda konstverk i digitala kataloger som behövs bl.a. för att överblicka och förvalta samlingarna. Vi föreslår därför att en ny inskränkning ska införas i 16 § andra stycket URL. Inskränkningen ger centralmuseerna, de regionala och kommunala museerna och andra museer, om dessa drivs av det allmänna, rätten att framställa exemplar för interna dokumentationsändamål.

Det förtydligas att förfogandena inte får ske i förvärvssyfte

Vi föreslår att det förtydligas att framställning och spridning av exemplar med stöd av 16 § URL inte får ske i förvärvssyfte. På så sätt blir det klarare vilka krav som redan gäller på grund av unionsrätten.

Avtalslicensbestämmelsen i 42 d § URL utvidgas

Vi föreslår att avtalslicensbestämmelsen i 42 d § URL utvidgas till att omfatta centralmuseerna, de regionala och kommunala museerna och andra museer, om dessa drivs av det allmänna.

Möjligheten för museer att framföra filmverk och sceniska verk utökas

Vi föreslår att centralmuseerna, de regionala och kommunala museerna och andra museer, om dessa drivs av det allmänna, fritt ska kunna framföra filmverk och sceniska verk som ingår i de egna samlingarna genom tekniska hjälpmedel avsedda för enstaka besökare.

Ikraftträdande m.m.

Vi föreslår att de nya bestämmelserna träder i kraft den 1 juli 2015. De ska vara tillämpliga på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet. Om en vidareförsäljning av ett originalkonstverk har skett före ikraftträdandet ska äldre bestämmelser fortfarande gälla. De nya reglerna om redovisningsskyldighet ska tillämpas även när det gäller en vidareförsäljning som har skett före ikraftträdandet.

Förslag till
lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till
litterära och konstnärliga verk

Häriigenom föreskrivs att 16, 21, 26 n, 26 p och 42 d §§ samt rubrikerna närmast före 16 och 42 d §§ lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Framställning och spridning av exemplar inom vissa arkiv *och bibliotek*

Framställning och spridning av exemplar inom vissa arkiv, *bibliotek och museer*

16 §¹

De arkiv *och bibliotek* som avses i *tredje* och *fjärde* styckena har rätt att framställa exemplar av verk, dock inte datorprogram,

De arkiv, *bibliotek och museer* som avses i *fjärde* och *femte* styckena har rätt att framställa exemplar av verk, dock inte datorprogram,

1. för bevarande-, kompletterings- eller forskningsändamål,
2. för att tillgodose lånesökandes önskemål om enskilda artiklar eller korta avsnitt eller om material som av säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original, eller

3. för användning i läsapparater.

Exemplar som framställs på papper med stöd av första stycket 2 får spridas till lånesökande.

De museer som avses i fjärde stycket har också rätt att framställa exemplar av verk, dock inte datorprogram, för interna dokumentationsändamål.

Exemplar som framställs på papper med stöd av första stycket 2 får spridas till lånesökande.

Rätt till exemplarframställning och spridning enligt denna paragraf har

Rätt till exemplarframställning och spridning enligt första och tredje styckena har

1. de statliga och kommunala arkivmyndigheterna,

1. de statliga och kommunala arkivmyndigheterna,

2. de vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna, och

2. de vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna,

3. folkbiblioteken.

3. folkbiblioteken, och

¹ Senaste lydelse 2013:691

4. *centralmuseerna, de regionala och kommunala museerna och även andra museer, om dessa drivs av det allmänna.*

Regeringen får i enskilda fall besluta att vissa andra arkiv och bibliotek än de som anges i tredje stycket ska ha rätt till exemplarframställning enligt denna paragraf.

Regeringen får i enskilda fall besluta att vissa andra arkiv och bibliotek än de som anges i fjärde stycket ska ha rätt till exemplarframställning enligt första stycket.

Framställning och spridning av exemplar med stöd av denna paragraf får inte ske i förvärvssyfte.

21 §²

Var och en får, med undantag för filmverk och sceniska verk, framföra offentliggjorda verk offentligt

1. vid tillfällen där framförandet av sådana verk inte är det huvudsakliga, tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte samt

2. vid undervisning eller gudstjänst.

Riksdagen *samt statliga och kommunala myndigheter* får i fall som avses i första stycket 1 även framföra offentliggjorda filmverk och sceniska verk. Verken får framföras endast genom en uppkoppling till ett externt nätverk som tillhandahålls i syfte att tillgodose ett allmänt informationsintresse och, beträffande arkiv *och bibliotek* som avses i 16 § *tredje* stycket, genom ett tekniskt hjälpmedel avsett för enstaka besökare i syfte att tillgängliggöra verk som ingår i de egna samlingarna. Framförandet får ske endast i riksdagens *eller myndigheternas* egna lokaler.

Riksdagen, *statliga och kommunala myndigheter samt museer som avses i 16 § fjärde stycket* får i fall som avses i första stycket 1 även framföra offentliggjorda filmverk och sceniska verk. Verken får framföras endast genom en uppkoppling till ett externt nätverk som tillhandahålls i syfte att tillgodose ett allmänt informationsintresse och, beträffande arkiv, *bibliotek och museer* som avses i 16 § *fjärde* stycket, genom ett tekniskt hjälpmedel avsett för enstaka besökare i syfte att tillgängliggöra verk som ingår i de egna samlingarna. Framförandet får ske endast i riksdagens, *myndigheternas eller museernas* egna lokaler.

Första stycket 2 ger inte rätt att i förvärvssyfte framföra sammanställningar vid undervisning.

² Senaste lydelse 2013:691

Om ett exemplar av ett originalkonstverk som har överlåtitits säljs vidare inom upphovsrättens giltighetstid har upphovsmannen rätt till ersättning (följerätt) om någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden är säljare, förmedlare eller köpare vid försäljningen. Med originalkonstverk avses

1. konstverk som har utförts av konstnären själv, eller
2. exemplar av konstverk som har framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med hans eller hennes tillstånd.

Upphovsmannen har inte rätt till ersättning om

1. försäljningspriset exklusive mervärdesskatt inte överstiger en *tjugondel* av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

2. försäljningen avser ett alster av byggnadskonst, eller

3. försäljningen sker från en privatperson till ett museum som är öppet för allmänheten och som bedriver verksamhet utan vinstsyfte, om försäljningen skett utan att en förmedlare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden medverkat.

Upphovsmannen har inte rätt till ersättning om

1. försäljningspriset exklusive mervärdesskatt inte överstiger en *tiondel* av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

2. försäljningen avser ett alster av byggnadskonst, eller

3. försäljningen sker från en privatperson till ett museum som är öppet för allmänheten och som bedriver verksamhet utan vinstsyfte, om försäljningen skett utan att en förmedlare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden medverkat.

Om endast en person som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare deltar vid försäljningen, ska ersättningen betalas av denne. Har fler än en sådan person deltagit vid försäljningen ska ersättningen betalas av säljaren. Om säljaren inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden ska ersättningen i stället betalas av förmedlaren.

26 p §⁴

Endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen ska kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningsskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är *ersättningsskyldig* ska på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalender-

Den som är *yrkesmässigt verksam* på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare ska senast den 1 april till organisationen redovisa de ersättningsgrundande

³ Senaste lydelse 2010:1206

⁴ Senaste lydelse 2013:691

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

försäljningar som gjorts under föregående kalenderår. Har någon ersättningsgrundande försäljning inte ägt rum ska detta anges i en sådan redovisning.

Om organisationen i ett enskilt fall visar omständigheter som ger anledning att anta att redovisningen inte rätt återger de ersättningsgrundande försäljningar som förekommit, eller det av någon annan anledning är nödvändigt för att säkerställa betalning, omfattar redovisningsskyldigheten enligt andra stycket även uppgifter i underlagshandlingar och andra uppgifter som krävs. Detta gäller dock endast om organisationen särskilt begär att sådana uppgifter ska lämnas.

Skyldigheten att redovisa enligt andra stycket upphör om organisationen inte begär redovisning inom tre år efter utgången av det kalenderår som redovisningen skulle avse.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Avtalslicens för vissa arkiv och bibliotek

Avtalslicens för vissa arkiv, bibliotek och museer

42 d §⁵

De arkiv och bibliotek som avses i 16 § tredje och fjärde styckena får framställa exemplar av verk som ingår i de egna samlingarna och tillgängliggöra offentliggjorda sådana verk för allmänheten, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

De arkiv, bibliotek och museer som avses i 16 § fjärde och femte styckena får framställa exemplar av verk som ingår i de egna samlingarna och tillgängliggöra offentliggjorda sådana verk för allmänheten, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

⁵ Senaste lydelse 2013:691

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot exemplarframställningen eller tillgängliggörandet, eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet.

Prop. 2017/18:92
Bilaga 2

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2015.
2. Med det undantag som anges i 3 ska de nya bestämmelserna även tillämpas på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet.
3. Har en vidareförsäljning av ett konstverk skett före ikraftträdandet gäller fortfarande äldre bestämmelser. Bestämmelserna i 26 p § andra, tredje och fjärde styckena ska dock tillämpas även när det gäller en vidareförsäljning av ett konstverk som har skett före ikraftträdandet.

Förteckning över remissinstanserna (betänkandet)

Efter remiss har yttranden över betänkandet lämnats av Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Justitiekanslern, Konsumentverket, Kommerskollegium, Kronofogdemyndigheten, Kungliga biblioteket, Konkurrentverket, Statens kulturråd, Konstnärnämnden, Statens konstråd, Riksarkivet, Regelrådet, Svensk Biblioteks förening, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Företagarna, Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS), Bildleverantörernas förening, Bonus Copyright Access, Bukowskis Auktioner Aktiebolag, Copyswede, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, Konstnärernas Riksorganisation, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Läns museernas samarbetsråd, Riksförbundet Sveriges Museer, Svenska Föreningen för Immaterialrätt, Svenska Konstnärsförbundet SK, Sveriges Auktionsföretags Förening och Sveriges Konst- och Antikhandlareförening.

Stockholms universitet, Föreningen Svensk Form, Svenskt Näringsliv, Aktiebolaget Stockholms Auktionsverk, Centralmuseernas samarbetsråd, European Federation of Auctioneers, Föreningen Svenska Tecknare, Göteborgs Auktionsverk Aktiebolag, Konstnärernas Intresseförening DUR i Sverige, Konstnärsförbundet Alliansen, Svenska Fotografers Förbund, Svenska Föreningen för Upphovsrätt och Svenska Galleriförbundet har beretts tillfälle att yttra sig men har avstått.

Lagförslagen i promemorian med utkast till lagrådsremiss

Prop. 2017/18:92
Bilaga 4

Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att 26 p § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 26 q §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 p §⁷

Endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området har rätt att kräva in ersättningen. *Organisationen ska kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.*

Den som är ersättningskyldig ska på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har

Endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området har rätt att kräva in ersättningen.

Den som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare ska senast den 1 april till organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som har gjorts under det närmast föregående kalenderåret. Om ingen ersättningsgrundande försäljning har gjorts, ska detta redovisas.

Den som är ersättningskyldig ska betala ersättningen när organisationen kräver in den. I annat fall ska den ersättning som

⁷ Senaste lydelse 2016:979.

*vidtagit rimliga åtgärder för att
finna den ersättningsberättigade.*

*ett kalenderårs försäljning gett
upphov till betalas senast den
1 maj närmast följande år.*

*En fordran på följerättsersätt-
ning preskriberas tre år efter
utgången av det kalenderår då
försäljningen gjordes, om inte
organisationen dessförinnan
framställt krav på ersättning till
den ersättningskyldige eller
erinrat denne om fordran.*

26 q §

*Organisationen ska betala
ersättningen till den ersättnings-
berättigade efter avdrag för de
omkostnader som organisationen
har haft.*

*Den ersättningsberättigades for-
dran på organisationen preskri-
beras tio år efter tillkomsten, dock
endast om organisationen har
vidtagit rimliga åtgärder för att
finna den ersättningsberättigade.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

Förteckning över remissinstanserna (promemoria med utkast till lagrådsremiss)

Prop. 2017/18:92

Bilaga 5

Efter remiss har yttranden över promemorian med utkast till lagrådsremiss lämnats av Svea hovrätt (Patent- och marknadsöverdomstolen), Stockholms tingsrätt (Patent- och marknadsdomstolen), Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden, Konkurrensverket, Statens kulturråd, Konstnärnämnden, Statens konstråd, Regelrådet, Sveriges advokatsamfund, Bildupphovsrätt i Sverige, Bildleverantörernas förening, Bonus Copyright Access, Copyswede, Föreningen Svenska Tecknare, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, Konstnärernas Riksorganisation, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Svenska Fotografernas Förbund, Svenska Föreningen för Immaterialrätt, Sveriges Auktionsföretags Förening och Sveriges Konst- och Antikhandlareförening.

Dessutom har yttrande över promemorian kommit in från AIPPI Sverige.

Svenskt Näringsliv, Företagarna, Aktiebolaget Stockholms Auktionsverk, Bukowskis Auktioner Aktiebolag, Konstnärsförbundet Alliansen, Svenska Föreningen för Upphovsrätt och Svenska Konstnärsförbundet SK har beretts tillfälle att yttra sig men har avstått.

Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att 26 p § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 26 q §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 p §⁸

Endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen ska kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningsskyldig ska på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock

Endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området har rätt att kräva in följerrättsersättning.

Den som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare ska senast den 1 april till organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som har gjorts under det närmast föregående kalenderåret. För varje försäljning ska uppgifter lämnas om upphovsmannen, verket, försäljningspriset och datum för försäljningen. Om inga ersättningsgrundande försäljningar har gjorts, ska detta redovisas.

Den som är ersättningsskyldig ska betala ersättningen när organisationen kräver in den. Om det

⁸ Senaste lydelse 2016:979.

endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

inte har framställts något krav beträffande en ersättningsgrundande försäljning, ska den ersättningskyldige betala ersättningen till organisationen senast den 1 maj närmast följande år.

En fordran på följerättserättning preskriberas tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen gjordes, om inte organisationen dessförinnan krävt den ersättningskyldige på ersättningen eller uppmärksammat denne på att fordran har förfallit till betalning.

26 q §

En sådan organisation som avses i 26 p § ska betala följerättserättningen till den ersättningsberättigade efter avdrag för de omkostnader som organisationen har haft.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter det att den uppkom, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Prop. 2017/18:92
Bilaga 6

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-01-11

Närvarande: F.d. justitieråden Karin Almgren och Ella Nyström samt justitierådet Dag Mattsson

Förstärkt följerätt

Enligt en lagrådsremiss den 7 december 2017 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Mats Holmqvist.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 februari 2018

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Y Johansson, M Johansson, Baylan, Bucht, Hultqvist, Regnér, Andersson, Hellmark Knutsson, Bolund, Bah Kuhnke, Shekarabi, Fridolin, Eriksson, Linde, Skog, Eneroth

Föredragande: statsrådet M Johansson

Regeringen beslutar proposition Förstärkt följerätt